

YÜKSEKÖĞRETİMDE ÖĞRENCİ OLAYLARI

Yard. Doç. Dr. Talip CAN

Türkiye'de 12 Eylül 1980 askeri yönetimiyle kesilen öğrenci olayları, aradan geçen 16 sene sonra tekrar belirmeye başlamış görünüyor. Toplum, yazılı ve görsel basının olayları dikkat çekici biçimde yansıtmasıyla öğrenci olaylarını yakından izliyor. 1968'li yıllardan üniversite öğrencisi olan ve kendilerini 68'li kuşak olarak niteleyen o zamanın gençleri, şimdinin yetişkinleri hem kendi çocuklarına, hem de üniversiteli gençlere dikkatli olmalarını öneriyor; bu tür olayların görünmeyen yüzüne dikkat etmelerini istiyor. Medyada görülen taşlı-sopalı. yüzü maskeli gençlerin polisle çatışması, olayların zaman zaman şiddet ve tahrip boyutlarına varması halka, "biz bu filmi daha önce görmüştük, sonucu bizi nereye götürdü, biliyoruz" dedirtiyor.

Bu çalışmada öğrenci hareketlerinin kısaca tarihsel geçmişine değinilecek, nedenleri analiz edilmeye çalışılarak önerilerde bulunulacaktır.

ÖĞRENCİ OLAYLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

a)Tanzimat'tan Cumhuriyet'e

Türkiye'de ilk öğrenci hareketi 1876 yılında meydana gelen "Talebe-i Ulum" hareketidir. Bazı öğrenciler, medresede okuyan softaların tahrikleriyle Sadrazam Mahmut Nedim Paşa ve Şeyhülislam Hasan Fehmi Efendi aleyhine ayaklanıp dersleri boykot ederek gösteriler düzenlemişlerdir. İlk öğrenci hareketinin politik sonucu sadrazamın sadarettten uzaklaştırılması, kabinenin düşmesi, şeyhülislamın ise azli olmuştur.

Serasker Hüseyin Avni Paşa'nın 1876 yılında Harbiye öğrencilerin başına geçip Dolmabahçe Saray'ını kuşatarak Sultan Abdülaziz'i tahttan indirip yerine V.Murat'ı geçirmesi: Harbiye. Bahriye ve Askeri Tıbbiye öğrencilerinin özgürlük mücadelesine katılmaları öğrencilerin siyasi hareket içine girme sebebi olmuştur.

İkinci Meşrutiyet'in ilk günlerinde gene Harbiye ve Tıbbiyeli öğrenciler Bab-ı Ali'ye gelerek konuşmalar yapmışlar. Sadrazam Sait Paşa ile görüşme istekleri yerine gelmeyince gösterilerde bulunmuşlardır.

(an

Mcşrutiyct'in ilanı sırasında Tıbbiyeli öğrenciler büyük bir gösteri yürüyüşü yaparak başlarında Dr.Rıza Nur olmak üzere bir araba vapurunu zorla işgal edip köprüye yanaştırmışlar, oradan Galata'ya doğru yürüyüp İngiliz Elçiliği'nin bahçesine girmişler ve Dr.Rıza Nur. Türkler'in hürriyete kavuşturulması için İngilizlerden destek, yardım ve anlayış istemiştir.

Mülkiyc'nin eleme sınavı ile öğrenci almaya karar vermesi öğrencilerle okul yöneticileri arasında olaylara neden olmuş; polis, okul yöneticilerini dinlemeyen öğrencileri kuşatarak içlerinden üç beş kişiyi karakola götürmüştür.

Gazeteci Hasan Fehmi'nin köprü üzerinde öldürülmesini ve öldürenin bulunamamasını protesto etmek için halkla birlikte harekete geçen öğrenciler Bab-ı Ali'ye yürümüş; Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'dan katilin bulunmasını istemişlerdir. Bu olaydan kısa bir zaman sonra meydana gelen 31 Mart olayında Harbiyeli öğrenciler asilere karşı mücadele ederek Hareket Ordusu içinde yer almışlardır.

Balkan devletlerinin Osmanlı Devletine karşı takındıkları tutum üzerine Darülfünun (Üniversite) öğrencileri protesto yürüyüşleri yapmışlar, bu hareketler Balkan Harbi başlayınca kadar sürmüştür.

15 Mayıs 1919'da Yunanlılar'ın İzmir'i işgali, öğretim üyeleri ve öğrencilerin protestosu ile karşılanmıştır. 19 Mayıs 1919'da İstanbul'da yapılan Fatih Mitingi'nde. 23 ve 30 Mayıs 1919 günlerinde Sultanahmet Meydanı'nda gerçekleştirilen mitinglerde gençler işgali kınamışlar, ulusal bilinci ayağa kaldırarak halkın uyandırılması. Anadolu'ya silah kaçırmaları gibi konularda örgütlenip Anadolu'da savaşa katılmışlardır.

b)Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze

Cumhuriyet kurulduktan sonra Darülfünun Talebe Birliği kurulmuştur. Darülfünun Talebe Birliği 1924'te İstanbul'da tramvay şirketini protesto için: 1928'de Türkçe konuşma ve yerli malı kullanmayı teşvik için. 1933'de Yataklı Vagonlar Şirketi müdürünün Türkçe konuşan bir memura hakaret etmesini protesto için ve 1934 yılında Sofya'daki Türk mezarlığının Bulgarlar tarafından tahrip edilmesini protesto için gösteri ve mitingler düzenlemişlerdir. 1937 yılında Hatay için yürüttükleri kampanya, protesto ve gösterilerle Ankara ve İstanbul'da mitingler yapmışlardır. Gençler. 1938'de Atatürk'ün ölümü üzerine Taksim'de toplanarak O'nun eserini yaşatmaya söz vermişlerdir. 1944'te ırkçı ve Turancı görüşlerin cepheleşmeye başlaması üzerine İstanbul Üniversitesi

içinde "İlerici Gençler Birliği" kurulmuş, bu birliğe mensup elli genç gizli amaçlarla siyasi çalışma yaptıklarından dolayı tutuklanmışlardır. Böylece üniversite öğrencileri arasında ilk kez siyasal cepheleşme olduğu söylenebilir. 1945 yılı Tan Gazetesi olayları ile geçmiş. 1946'da Sovyetler'in Doğu illerimizden bazılarını istemesi üzerine gençlik Ankara'da büyük bir tcl'in mitingi düzenlemiştir. Ankara yükseköğrenim gençliği 1947'da solcu öğretim üyelerinin Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nden çıkarılması için miting düzenlemiş ve üniversite senatosundan bu yönde isteklerde bulunmuştur. Bu eylemin doğrudan üniversiteye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Aynı yıl Ankara Üniversitesi Senatosu öğrenci derneklerini fakülte dışına çıkarma kararı aldığından, öğrenci dernekleri fakülte ve üniversite yönetimine katılmak için senatoya ve dekanlıklara başvurmuştur. Yine aynı yıl gençlik Ankara, İzmir ve İstanbul'da komünizm aleyhine gösterilerde bulunmuştur.

1948 yılında "Kadınlar Arasında" adlı tiyatro eserinin oynatılması üniversitelerin tepkisini çekmiş ve bu nedenle protesto gösterileri yapılmıştır.

1949 yılında Londra'da Olimpiyat filminde Türk güreşçilerine yer verilmemesi. Atina'da Türkiye-Yunanistan milli takımlarının maçı sırasında sporcuların saldırıya uğraması: İstanbul Belediyesi'nin pasoları kaldırması üniversitelilerin protesto ve gösterilerine neden olmuştur.

1950 yılı. Kıbrıs olaylarını protesto ile geçmiş ve Mareşal Fevzi Çakmak'ın cenaze töreninde gösteriler yapılmış; Nazım Hikmet'in affı için İstanbul Çiçek Palas'ta düzenlenen toplantıda solcu öğrencilerin tutuklanması Ankara ve İstanbul'da komünizmi tefin toplantılarına neden olmuş, yine aynı yıl Kore'de şehit olan askerlerimiz için anma toplantıları yapılmıştır.

Üniversite gençliği Atatürk ile ilgili konularda her zaman çok hassas olmuştur. 1951 yılında Kırşehir'de Atatürk büstünün kırılışın ve licanileri kınamak için mitingler yapılmıştır.

1956 yılında İstanbul Üniversitesinin açılış töreninde öğrencilere konuşma hakkı verilmemesi. Turan Feyzioğlu'nun Bakanlık emrine alınması. H.Nail Kubalı'nın düzenlediği toplantının polis tarafından engellenmesi öğrencilerin tepkisini çekmiştir.

Kıbrıs'ta gerginleşen ortam 1958 yılında da çeşitli protesto gösterilerine neden olmuştur. Ayrıca. Ankara Yeterine Fakültesi öğrencileri, tıp

(an

mensuplarına verilmesi düşünölen ödemelerden yararlanamadıkları için boykot ilan etmişlerdir.

1959 yılında "Büyükdoğu" dergisinde Atatürk aleyhine yayınlanan yazılar gençliğin tepkisini çekmiş, miting için izin verilmemesi üzerine olayı kınayan bildirimler yayınlanmıştır.

1960 yılı gençliğin hükümeti protestolarıyla geçmiştir. Hükümetin. Meclis Tahkikat Komisyonunu kurması Ankara ve İstanbul'da 28-29 Nisan olaylarına neden olmuştur. Ankara'da da benzer protestolar sürmüş. Harbiydiler, başlarında komutanları olduğu halde Kızılay'a kadar yürümüşlerdir. Ayrıca gençlik Said-i Nursi ve irticaya da sert tepki göstermiştir (Altuğ vc diğerleri. 1970. 1-11).

1961 Anayasası'nın getirdiği serbesti öğrencilerin yurt sorunlarıyla yakından ilgilenmesine neden olmuştur. 1964 yılında İstanbul Üniversitesi senatosunun üniversitesinin açılışında öğrencilere söz verilmesini kaldırması öğrencilerin protestolarına sebep olmuştur. 1968 ve sonrası yılların öğrenci hareketleri üniversite reibrmu. ülke sorunları ve ideolojik eylemler üzerinde yoğunlaşmıştır.

1970 yılı çok ciddi boyutlara varan öğrenci eylemleri ve sağ-sol çatışmalarıyla geçmiş, olaylar 1971 yılında terör boyutunda devam etmiştir. 1961 Anayasası 21 Eylül 1971'de 1488 sayılı yasa ile değiştirilmiş, üniversitelerin özerklikleri kaldırılmış, öğrencilerin siyasi boyutuyla üniversitelerden sokağa taşmış: sokak militanlarının aşırı etkisiyle Kahramanmaraş. Çorum gibi bazı illerde kitle terörü şeklinde görölmeye başlamıştır. Gazetelerde her gün onlarca insanın öldüğu haberi görölmüştür. 12 Eylül 1980'e kadar yoğun şekilde devam eden bu olaylar üniversite öğrenci olayı olmaktan çıkmış, toplumu tümünden etkileyen anarşik olaylar haline gelmiştir.

12 Eylül 1980'den sonra Üniversiteler Kanunu değişmiş. 6 Kasım 1981'de çıkartılan Yükseköğretim Kanunu ile Yükseköğretim kurumlarında göze çarpan öğrenci olayı olmadığı söylenebilir. 1996 yılı başında İstanbul ve Ankara'da önce kimi fakültelerde, sonra da üniversitelerde tekrar bazı olaylar görölmeye başlamıştır.

ÖĞRENCİ OLAYLARININ NEDENLERİ

1876'dan 1996'ya uzanan süre içinde ölkemizde meydana gelen öğrenci olayları siyasi, saltanat döneminde rejimin değiştirilmesi isteği, sınav sistemlerine tepki, toplumu etkileyen siyasi cinayetlere tepki, ulusal

hakların çiğnenmesine tepki; savaş, ülkenin işgali gibi konulara tepki; öğrencilerin çeşitli olayarı protesto amacıyla düzenlediği toplantı ve gösterilere polisin müdahalesine tepki; Atatürk aleyhine meydana gelen olaylar ve laiklik karşıtı olaylara tepki; öğrencilerin üniversite senato ve fakülte kurullarında temsil edilme isteklerine izin ve öğrencilerin mali konularda yararlanmak istedikleri hakların verilmemesine ya da kısıtlanmasına tepki şeklinde olmuştur. Bu olaylara Yükseköğretiminin eğitim-öğretim, yönetim, görev, yapı ve işleyişiyle eğitim sisteminden kaynaklanan personel, ücret, araştırma, iş piyasası ve sanayii ile ilişkilere ilişkin sorunları da eklemek mümkündür (Can. 1988. 2).

a) Öğrenci Olaylarına Neden Olan Evrensel Yükseköğretim Sorunları

Yükseköğretim kurumları gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde her zaman etkin bir rol oynamış, yükseköğretim öğrencileri toplum sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. Uluslararası ilişkilerin yoğunluğu, bilgi patlaması ve nüfusun artışı gibi değişkenler yükseköğretimde hem sorunların artmasına, hem de benzerlikler oluşmasına neden olmuştur. Eğitim sistemleri, siyasal yönetim biçimleri ve gelişmişlik düzeyleri bakımından dünya ülkeleri arasında yükseköğretim sorunları, arasında farklılıklar olmasına rağmen benzerlikler de bulunmaktadır. Bu sorunlar üniversite öğrenci olaylarının nedeni olarak görülmektedir.

Kara Avrupası, Amerika Kıtası, Uzakdoğu ve Anglo-Sakson ülkelerinin sorunları, siyasal ekonomik ve yönetsel açıdan analiz edildiğinde benzerlikler görülmektedir. Evrensel olarak öğrenci olaylarına neden olan sosyal sorunlar üniversitelerin toplumsal istemi karşılayamaması, öğrencilerin üniversiteyi değiştirme istekleri, üniversitelerin toplumsal değişmeye uyamaması, halka dönük çalışmaması olarak belirlenebilir.

Üniversitelerin siyasal konulara duyarlılığı, üniversitelerde değişiklik yapma isteği, üniversitelerde demokratikleşme isteği ve eski rejime bağlılık öğrenci hareketi yaratan siyasal sorunlar olarak ifade edilebilir.

Üniversite mezunlarının alanlarında iş bulamaması, istihdam güçlüğü, eğitimin topluma ve öğrenciye maliyeti, öğrenci olaylarına neden olan ekonomik sorunlar olarak düşünülebilir.

Üniversitelerin sayısında artış, eğitim kurumlarının hızla büyümesi, öğrenci alımında kısıtlayıcı önlemlerin getirilmesi, devlet ve özel üniversiteler arasındaki nicelik ve nitelik farkının giderilememesi, öğretim elemanlarının nitelik ve nicelik bakımından yetersizliği, sınav sistemleri, öğretim programlarının çağdaşlaştırılmaması, üniversitelerin toplumsal.

(V/;

ekonomik ve siyasal sistemin istediği çağdaş ve nitelikli insanı yetiştirememesi öğrenci olaylarına neden olan eğitsel sorunlar olarak ifade olunabilir.

Üniversitelerde refonn gereksinimi, öğrencilerin üniversite yönetimine katılma istekleri, üniversitelerin klasik yapıyı koruma isteği, insangücü planlamasının yapılmamış olması öğrenci olaylarına neden olan yönetsel sorunlar olarak belirlenebilir.

Bu sonulların her birinin önce sistem olarak kendi içinde, sonra da birbirleriyle karar alma. planlama, örgütleme, yönetim, işbirliği, eşgüdüm, bütçeleme. kadrolama. denetim ve değerlendinne süreçlerinin olumlu etkileşim yetersizliğinden meydana geldiği ve öğrenci olaylarına neden olduğu söylenebilir (Can. 1988 2-7).

b/Türkiye'de Öğrenci Olaylarına Neden Olan Yükseköğretim Sorunları

Türkiye'de yükseköğretim sorunlarının üniversal düzeyde benzer özellikler içerdiği düşünölmektedir. Türk yükseköğretimi de sosyal değişme olgusundan etkilenmektedir. Türk eğitim sistemi genelde büyük ölçüde elit **insan** yetiştirmeye özelliği taşımaktadır. Bu sistemin bir parçası olan yükseköğretim alt sisteminin de aynı niteliği sürdürdüğu anlaşılmaktadır. Sosyal değişme, eğitim sistemini etkileyen ve eğitim sisteminden etkilenen bir olgudur. Üniversitelerin çevreye olan sosyo-ekonomik katkısı sosyal değişmeyi etkileyen etmenlerdendir. Üniversite gençliği ile ilgili sorunlar sosyo-kültürel yapının değişmesinden kaynaklanmaktadır (Altuğ ve diğerleri. 1970. 62). Bu durum olaylara neden olan sosyal sorunlar arasında sayılabilir.

Yükseköğretim ülke sonullarının çözümüne yardımcı olmak, geleceğe yol göstermekle görevlidir. Bu görevler öncelikle üniversite gençliğine düşmektedir. Üniversite gençliği Atatürk'ün emanet ettiği Cumhuriyet'i ve devrimleri konuna görevini yerine getirirken üniversite özerkliğinin de etkisiyle zaman zaman siyasal yönetimle ters düşmüştür. Siyasal güçler de toplumun bu dinamik kesimini daima ellerinde tutmak istemişlerdir (Can. 1988. 12-14). Bu nedenle siyasal sorunlar zaman zaman öğrenci olaylarının nedeni olmuştur.

Türkiye'de yükseköğretim parasızdır. Ancak üniversite eğitiminin topluma bir maliyeti vardır. Burs. barınma, sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetlerin istenilen biçimde yerine getirilememesi, yükseköğretim kurumlarının bina. araç-gereç. uygulama atelyesi ve laboratuvarlarının ihtiyacı karşılayamaması ekonomik sorunlar yaratması yanında eğitim-öğretimde

niteliği de etkileyen sorunlar olarak zaman zaman öğrenci olaylarının nedeni olmaktadır.

Sayıları her yıl hızla artan ve yaklaşık **15** milyona varan öğrenci kitlesi üniversitelerin kapılarını aralamak için ÖSYM'ye başvurmaktadır. Ancak, öğrencilerin **fen** ve sosyal bilimler alanına dengesiz dağılımı hem yükseköğretime giriş sorunlarının, hem de nicelik ve nitelik sorunlarının doğmasına neden olmaktadır. Ortaöğretim kurumlarının bilgiyi ve kültürü esas alan bir eğitim felsefesi üzerine oturtulmaması bu sorunların artmasının bir nedeni olabilir. Öğrencilerin bilim dallarına dağılımı, ülkenin istihdam olanaklarıyla ve kalkınma planlarında hedeflenen boyutla uyumlu gelişmemiştir. Yükseköğretim kurumlarında yeterli sayı ve nitelikte öğretim elemanı bulunmaması, araştırma ve yayında istenilen düzeyin yakalanamaması öğrenci olaylarına neden olan eğitsel sorunlardan bazılarıdır.

Yeni açılan üniversitelerin altyapı, donanını, öğretim elemanı, idari personel eksikliğinin, yükseköğretim kurumlarının kuruluş yerinin seçiminde nüfus, çevre, sosyo-ekonomik seviye, ulaşım şartları gibi hususların dikkate alınamamasının ve (Kaya ve diğerleri. **1982. 399**) yeterli ödeneğin sağlanamamasının amaç. yapı. yönetim süreçleri ve örgütsel hava yönünden yükseköğretim kurumlarının yönetiminde her zaman etkili olduğu anlaşılmaktadır (Can. **1988. 15-29**). Belirtilen bu durumların yükseköğretim kurumlarında yönetsel sorunlar yarattığı söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1996 yılındaki öğrenci olaylarının başlangıç nedeni öğrenci harçlarının kaldırılması isteğidir. Ekonomik boyutlu bu istek somaları siyasal, sosyal, eğitsel ve yönetsel boyutları da kapsamaya başlamıştır. Öğrenciler harçların fazlalığından, amacına uygun kullanılmadığından yakınmaktadır. Oysaki harçlar ile öğrencilerin beden ve ruh sağlığını korumak, hasta olanları tedavi ettirmek, barınma, beslenme, çalışma, dinlenme ve ilgil alanlarına göre boş zamanlarını değerlendirmek, yeni ilgi alanlarına imkan sağlayarak gerek sosyal durumlarının iyileşmesine, gerekse yeteneklerinin ve kişiliklerinin sağlıklı bir şekilde gelişmesine imkan verecek hizmetler sunmak, onları ruhsal ve bedensel sağlıklarına özen gösterecek bireyler olarak yetiştirmek, birlikte düzenli ve disiplinli çalışma, dinlenme ve eğlenme alışkanlıklarını kazandırmak amaçlanmaktadır (Resmi Gazete. **1984. 18301**). Harçların nasıl harcandığını bilmeleri açısından öğrencilere Sağlık. Kültür ve Spor Daire'si yönetim kurulunda temsilcilik verilmelidir.

(an

Üniversitelerde öğrenci konseyleri kurulmalı, öğrenci konseyi başkanının akademik yükseltmeler ve üniversite personelinin disiplin işleri dışında üniversite senatosu ve yönetim kuruluna katılmasına izin verilmeli, üniversite yönetimine katılmaları ve sorumluluk almaları sağlanmalıdır.

Yükseköğretimde hedeflenen %31'lik okullaşma oranının (DPT. 1996. 24) mevcut bütçe olanaklarıyla gerçekleştirilmesi olası görülmemektedir. Devletin cari ve yatırım giderlerini karşılamak için öncelikle yeterli ödeneği ayırması; mali durumu elverişli olmayan öğrencilere de ilerde geri ödenmek koşuluyla gerçekten yeterli krediyi vererek öğrenci katkı paylarının artışı sağlması gerçekleştirilmelidir. Devlet ve öğrenci yükseköğrenim giderlerini adil şekilde paylaşmalıdır. Öğrencilere verilen kredi borçlarının geriye dönüşü süreç içinde sağlanmalı, harçların enflasyon karşısında değer kaybetmesi önlenmelidir.

KAYNAKLAR

- Altuğ. Hikmet.. Kazını Ansan. Özcan Köknel ve Nephân Sarıca. Öğrenci Hareketlerinin Bilimsel Yönden Araştırılması. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası. 1970.
- Can. Talip. "Türk Üniversitelerinde Eğitim-Öğretim Planlaması". Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1988.
- DPT.. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığı Yayın ve Basın Şube Müdürlüğü. 1995.
- Kaya. Yahya Kemal.. Ethem Levent. Ali Çobanoğlu. Öner Kabasakal. Mustafa Alkaz ve Mustafa Çalık. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Hazırlık Çalışmaları Eğitim Sektörü Raporu. Ankara: DPT Yayın No: DPT: 1857. SBP:362. Sosyal Planlama Başkanlığı Planlama Dairesi. 1982.
- Kırçak. Can. Türkiye'de Gericilik 1950-1990. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları. 1993. Resmi Gazete, 18301. (3 Şubat 1984).

Yazar

Yard. Doç. Dr. Talip CAN, Abant İzzet Baysal Üniversitesi. Eğitim Fakültesi'nde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.